

Rozana Vojvoda

VRHUNSKJE UMJETNINE I NEJASNA KONCEPCIJA

Prvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti

Galerija Klovićevi dvori, Zagreb

19.9.-26.11.2006.

Autor izložbe: Nikola Jakšić

Likovni postav: Biserka Rauter Plančić

P*rvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti*, izložba koju je još prije nekoliko godina zamislio profesor zadarskog Filozofskog fakulteta Nikola Jakšić, zasigurno je tip izložbe koju u istoj mjeri podržavaju i široka i stručna javnost. S obzirom na to da je riječ o srednjem vijeku, točnije obuhvaćeno je razdoblje od 800. do

1300. godine, simptomatična je sprega crkvenih (dominacija sakralne umjetnosti) i državnih vrhova (interes za stvaranje hrvatskog identiteta i državnosti); uvodne tekstove kataloga, između ostalih, potpisuju dubrovački nadbiskup Želimir Puljić i ministar kulture Božo Biškupić.

Izložba je popraćena obimnim dvojezičnim katalogom koji sadrži iscrpne kataloške jedinice i izvrsne fotografije. Kvaliteti pridonosi i precizna dokumentacija detalja umjetnina, prednje i stražnje strane izložaka koji su u riznici ili drugim zbirkama izloženi samo s jedne strane te snimke više dekoriranih inicijala u srednjovjekovnim iluminiranim rukopisima. Autor izložbe Nikola Jakšić, koji potpisuje najveći broj kataloških jedinica inzistirao je na objavljivanju recentnih istraživanja i obratio se stručnjacima s raznih područja, te je nastao katalog koji je rad za sebe i koji pokazuje dobru sliku poprilično žive medievističke "scene". Treba istaknuti i da su neke umjetnine premijerno predstavljene na ovoj izložbi, primjerice relikvijar sv. Tripuna iz dubrovačke katedrale i moćnik sv. Ivana Eleozinarija iz splitske riznice. Za potrebe izložbe otvorile su se crkvene riznice širom Hrvatske, tako da je mogućnost razgledavanja izložene građe uistinu privilegij.

Naslov izložbe podrazumijeva koncept dovoljno širok da objedini najrazličitije umjetnine, pa se postavlja pitanje načela odabira. Izložba zastupa četiri skupine umjetnina: reljefe i skulpture u kamenu i drvu, grobne nalaze, liturgijske predmete te slike na pergameni i drvu. Arhitektura nije uključena iako smatram da bi fotodokumentacija ključnih djela srednjovjekovne arhitekture u Hrvatskoj dodatno obogatila izložbu i velikom mnoštvu djela dala funkcionalan i logičan okvir. S druge strane, dragocjeno je da su intenzivno zastupljena pojedina područja povijesti umjetnosti koja su se poprilično dugo marginalizirala, kao što su zlatarstvo i iluminirani rukopisi.

Osim pitanja odabira postavlja se i pitanje ciljne publike. Široki koncept pokazuje se u pojedinim aspektima kao dvosjekli mač jer se

prezentacija kompleksnosti umjetničke produkcije Hrvatske, "između Europe i Mediterana", na razmeđu zapadnih i bizantskih stilskih strujanja, antičkog kontinuiteta, slavenskog elementa i konačno, onog što se može nazvati hrvatskim izričajem, na što je u uvodnom tekstu kataloga ciljao autor izložbe, širokoj javnosti ne prezentira dovoljno jasno, a stručnoj javnosti koncept nije osobito intrigantan. Izložbe koje su tematski jezgrovitije i profiliranije kao što je to primjerice *Stoljeće gotike na Jadranu: Slikarstvo u ozračju Paola Veneziana* (Galerija Klovićevi dvori, 19.10.-28.11.2004.) u tom su smislu zahvalnije jer su se poznata djela obogatila novim kontekstom. Usporedbom ne želim vrednovati u smislu bolje-lošije, ali smatram da bi ovakav široko zasnovan koncept izložbe *Prvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti*, kojoj je inherentna određena populistička ili didaktička nota, trebala pratiti visoka razina muzeološke prezentacije, koja, nažalost, pokazuje velike manjkavosti. Pritom prvenstveno mislim na opisne panoe, koji neprimjereno prate izložbu. Nedostaju kratka i jezgrovita objašnjenja temeljnih pojmova s kojima se posjetitelji susreću, a posebno je neprikladno iznošenje likovnog opisa u prisutnosti samog izložaka. Nejasno je zašto su neke umjetnine dobile privilegij teksta na opisnom panou, a druge nisu, i zašto panoi koji osvjetljaju povijesne okolnosti ili naprosto širi kontekst izložaka nisu grafički odvojeni od onih s tekstom o jednom jedinom izložaku. Nakon karte s inozemnim referencijama izložene u prvoj prostoriji potpuno izostaje bilo kakav materijal koji bi posjetitelju-laiku olakšao praćenje kompleksne naracije izložbe.

Likovni postav izložbe u užem smislu vizualno je impresivan i ima svoj logični slijed.

Nimalo slučajno, najprije se susrećemo s relikvijarima jer je povijest srednjovjekovne umjetnosti ujedno i povijest kršćanstva pojedine zemlje; dočekuje nas čuveni relikvijar u obliku burse za lopaticu sv. Asela, koji svjedoči o vezama biskupskog Nina s karolinškom Lombardijom u prvoj polovici 9. stoljeća, i drugi relikvijari karolinškog zlatarstva inače pohranjeni u riznici župne crkve Sv. Asela u Ninu. Nakon toga predstavlja nam se bogatstvo građe s pleternom ornamentikom 9. stoljeća iz arheoloških muzeja Zadra, Splita i Pule; pluteji oltarnih ograda, dijelovi zabata, ciborij. Lucidan je postav plašta kralja Ladislava (1077.-1095.) prekrojenog u kazulu u istoj prostoriji gdje je reljefna ploča s prikazom Petra Krešimira IV. jer omogućuje usporedbu odjeće i krune likova s plašta i s reljefnog prikaza. Ponekad je postavom dana mogućnost konfrontacije onog što se otprilike u isto vrijeme uvozi u Hrvatsku i stvara na hrvatskom području. Tako su u jednoj prostoriji izloženi predmeti zagrebačkih zbirki umjetnina (oslikani rukopisi strane provenijencije koji se čuvaju u zagrebačkoj Metropolitani kao npr. čuveni evanđelistar MR 153 s evanđelistima prika-

zanima životinjskim simbolima ili npr. bjeelokosni plenarij iz druge polovice ili kraja 11. stoljeća iz zagrebačke riznice, jedna od "poslastica" izložbe) i reljefne ploče zadarsko-kninske radionice, od kojih su svakako najreprezentativniji pluteji sv. Nediljice, gdje dolazi do oslobađanja od dominacije ornamenta i do uvođenja ljudskog lika i koji zapravo nemaju europske paralele tog vremena.

Slijedom izložbe u većoj ili manjoj mjeri poštuju se geografske cjeline, tako da se u pojedinim prostorijama nalaze umjetnine koje su vezane gotovo isključivo za Zadar, Slavoniju, Split, Trogir, Dubrovnik, Poreč. Pred nama se nižu romaničke umjetnine zadarskog područja s dominantna dva romanička raspela, jedno sa živim, drugo s umirućim Kristom, relikvijari koji su proizvod srednjovjekovnog zadarskog zlatarstva, Bogorodice s Djetetom splitske slikarske škole, srebrne korice liturgijskih rukopisa splitskih i trogirskih riznica, porečka raspela, moćnici dubrovačke i trogirске katedrale, oslikani rukopisi pisani beneventanom i karolinom, ukratko umjetnička djela pred kojima je teško ostati ravnodušan.

U dva slučaja iluminirani rukopisi nisu predstavljeni u originalu: splitski brevijar 12. st. za koji je postojala mogućnost da će biti izložen, ali je Museo Correr iz Venecije u zadnji tren odustao, pa je rukopis predstavljen fotografijama i rukopis MS. Canon. Liturg. 277 (Oxford: Bodleian Library), tzv. Čikin časoslov iz 11. st. koji je predstavljen faksimilom i fotografijama. Budući da opisni pano u prostoriji gdje je izložen Čikin časoslov spominje benediktinski skriptorij Sv. Krševana, nejasno je zašto nisu predstavljeni i njemu srodni, nešto mlađi rukopisi (K. 394, tzv. Većenegin časoslov, koji se čuva u Budimpešti u Mađarskoj akade-

Srebrne korice Trogirskog epistolara, 2. polovica 13. stoljeća, detalj

miji znanosti, i MS. Canon. Bibl. Lat. 61, tzv. Većenegin evanđelistar, koji se čuva u Oxfordu u Bodleian Library) kada oni zajedno tvore homogenu skupinu bogato ukrašenih rukopisa pisanih oblom beneventanom, nastalih najvjerojatnije u zadarskom skriptoriju Sv. Krševana u 11. stoljeću.

Uz određenu manjkavost koncepta i prezentacije, *Prvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti* ipak jasno pokazuje entuzijazam sukladan am-

bicioznoj izložbi kojoj su prethodile godine pripremnih radova i koja sabire plodove mnogih recentnih istraživanja srednjovjekovne umjetnosti te okuplja na jednom mjestu vrhunska djela razasuta širom Hrvatske. Jasna je i odsutnost svakog rizika - kvaliteta i reprezentivnost izložaka omogućuju dostojno buduće predstavljanje hrvatske umjetnosti ili bolje rečeno umjetnosti na hrvatskim prostorima svagdje "po svijetu", a hrvatskoj publici omogućeno je uživanje u vrhunskim izlošcima.